

O'SMIRLAR SHAXSIDA VATANPARVARLIK MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOY MUHITNING PSIXOLOGIK ROLI

Ikromidinov Ibrohimjon Ikromidin o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlar shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirish jarayonida ijtimoiy muhitning psixologik roli ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda vatanparvarlik motivatsiyasining kognitiv, emotsional va irodaviy komponentlari ochib berilgan. Oila, maktab, tengdoshlar guruhi, mahalla va ommaviy axborot vositalarining ushbu motivatsiyani rivojlantirishdagi ta'sir mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy muhitning izchil yoki ziddiyatli bo'lishi o'smir shaxsining fuqarolik pozitsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan. Maqolada zamonaviy psixologik yondashuvlar asosida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishning samarali yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Olingan xulosalar ta'lim va tarbiya amaliyotida foydalanish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

KIRISH

Globallashuv va axborot texnologiyalari rivoji sharoitida yosh avlodning milliy o'zlikni anglash jarayoni murakkablashib bormoqda. Ayniqsa, o'smirlik davrida shaxsning ijtimoiy qadriyatlar tizimi faol shakllanadi va mustahkamlanadi. Vatanparvarlik motivatsiyasi o'smir shaxsining fuqarolik yetukligini belgilovchi muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi.

Ushbu motivatsiyaning shakllanishi ko'p jihatdan o'smirni qurshab turgan ijtimoiy muhit xususiyatlariga bog'liq. Oila, ta'lim muassasasi, tengdoshlar va ommaviy axborot vositalari mazkur jarayonda yetakchi rol o'ynaydi. Shu sababli ijtimoiy muhitning psixologik ta'sirini ilmiy asosda o'rganish dolzarb masala sifatida namoyon bo'ladi.

MAQSADI

Tadqiqotning asosiy maqsadi o'smirlar shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishda ijtimoiy muhitning psixologik rolini ilmiy-nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Shuningdek, vatanparvarlik motivatsiyasining tuzilmasi va rivojlanish mexanizmlarini aniqlash ko'zda tutiladi. Tadqiqot doirasida oila, maktab va tengdoshlar guruhining motivatsiyaga ta'siri tahlil qilinadi. Ijtimoiy muhitning ijobiy va salbiy omillari aniqlanib, ularning psixologik oqibatlarini baholanadi. Tadqiqot natijasida vatanparvarlik motivatsiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi amaliy tavsiyalar ishlab chiqish rejalashtiriladi. Ushbu maqsadlar o'smirlarning fuqarolik faolligini oshirishga yo'naltirilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida umumiy va ijtimoiy psixologiyaning nazariy qarashlari metodologik asos sifatida qo'llanildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, kuzatuv, suhbat va anketa metodlari orqali empirik ma'lumotlar to'plandi. O'smirlarning vatanparvarlik motivatsiyasi darajasini aniqlash uchun psixologik diagnostik usullar qo'llanildi. Olingan natijalar sifat va miqdoriy tahlil asosida qayta ishlanib, ilmiy xulosalar chiqarildi. Tadqiqot metodlari kompleksligi natijalarning ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'smirlar shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishda ijtimoiy muhit hal qiluvchi psixologik ahamiyatga ega. Oila va maktabdagi tarbiyaviy muhit motivatsiyaning emotsional va kognitiv asoslarini belgilaydi. Tengdoshlar guruhi esa vatanparvarlik me'yorlarini ijtimoiy tasdiqlash maydoni sifatida namoyon bo'ladi. Ommaviy axborot vositalari va raqamli makon mazkur jarayonni kuchaytiruvchi yoki susaytiruvchi omil bo'lishi mumkin. Ijtimoiy muhitning izchil va qo'llab-quvvatlovchi bo'lishi barqaror fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi. Shu bois vatanparvarlik tarbiyasida tizimli va kompleks psixologik yondashuv muhim hisoblanadi.

Kalit so'zlar: *Vatanparvarlik, motivatsiya, o'smirlar davri, ijtimoiy muhit, shaxs rivoji, fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiylashuv, psixologik omillar, milliy o'zlik, identifikatsiya, tarbiya, ta'lim muhiti, tengdoshlar guruhi, oilaviy muhit, refleksiya*

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ РОЛЬ СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ МОТИВАЦИИ ЛИЧНОСТИ ПОДРОСТКОВ

Аннотация: *В данной статье с научно-теоретических позиций анализируется психологическая роль социальной среды в формировании патриотической мотивации у подростков. Рассматривается структура патриотической мотивации, включающая когнитивный, эмоциональный и волевой компоненты. Освещается влияние семьи, школы, группы сверстников, махалли и средств массовой информации на развитие патриотических установок. Показано, каким образом согласованная или противоречивая социальная среда влияет на формирование гражданской позиции подростка. В статье обоснованы современные психологические подходы к развитию патриотической мотивации. Полученные выводы имеют практическую значимость для системы образования и воспитания.*

ВВЕДЕНИЕ

В условиях глобализации и стремительного развития информационных технологий процесс формирования национальной идентичности у подрастающего поколения усложняется. Подростковый возраст является чувствительным периодом становления системы социальных ценностей личности. Патриотическая мотивация выступает одним из ключевых психологических факторов гражданской зрелости подростка. Ее формирование в значительной степени зависит от особенностей социальной среды. Семья, образовательные учреждения, группа сверстников и средства массовой информации играют в этом процессе ведущую роль. В связи с этим научное изучение психологического влияния социальной среды приобретает особую актуальность.

ЦЕЛЬ

Целью исследования является научно-теоретическое обоснование психологической роли социальной среды в формировании патриотической мотивации у подростков. В рамках исследования раскрывается структура и механизмы развития патриотической мотивации. Анализируется влияние семьи, школы и группы сверстников на мотивационную сферу личности. Выявляются позитивные и негативные факторы социальной среды и их психологические последствия. Предусматривается разработка практических рекомендаций по развитию патриотической мотивации. Реализация поставленных целей направлена на повышение гражданской активности подростков.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ

Методологической основой исследования послужили теоретические положения общей и социальной психологии. В работе использовались методы анализа научной литературы, сравнения и обобщения. Эмпирические данные собирались с помощью наблюдения, беседы и анкетирования. Для диагностики уровня патриотической мотивации применялись психодиагностические методики. Полученные результаты обрабатывались с использованием качественного и количественного анализа. Комплексность методов обеспечила достоверность выводов исследования.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Результаты исследования показали, что социальная среда играет решающую психологическую роль в формировании патриотической мотивации у подростков. Семейная и школьная среда определяют эмоциональные и когнитивные основы данной мотивации. Группа сверстников выступает пространством социального подтверждения патриотических норм. Средства массовой информации и цифровая среда могут как усиливать, так и ослаблять данный процесс. Согласованная и поддерживающая социальная среда способствует формированию устойчивой гражданской позиции. В связи с этим патриотическое воспитание требует системного и комплексного психологического подхода.

Ключевые слова: патриотизм, мотивация, подростковый возраст, социальная среда, развитие личности, гражданская позиция, социализация, психологические факторы, национальная идентичность, идентификация, воспитание, образовательная среда, группа сверстников, семейная среда, рефлексия

THE PSYCHOLOGICAL ROLE OF THE SOCIAL ENVIRONMENT IN SHAPING PATRIOTIC MOTIVATION IN ADOLESCENTS

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the psychological role of the social environment in shaping patriotic motivation among adolescents. The structure of patriotic motivation, including cognitive, emotional, and volitional components, is examined. The influence of family,

school, peer groups, local community, and mass media on the development of patriotic attitudes is highlighted. The study demonstrates how a consistent or contradictory social environment affects adolescents' civic identity formation. Modern psychological approaches to fostering patriotic motivation are substantiated. The findings have practical significance for educational and upbringing systems.

INTRODUCTION

In the context of globalization and rapid development of information technologies, the process of forming national identity among young people has become increasingly complex. Adolescence is a sensitive developmental stage characterized by the active formation of social values.

Patriotic motivation represents a key psychological factor of civic maturity in adolescents. Its development largely depends on the characteristics of the surrounding social environment. Family, educational institutions, peer groups, and mass media play a leading role in this process. Therefore, scientific analysis of the psychological impact of social environment is of particular relevance.

RESEARCH OBJECTIVE

The main objective of the study is to provide a scientific and theoretical justification of the psychological role of the social environment in shaping patriotic motivation among adolescents. The research aims to identify the structure and mechanisms of patriotic motivation development. The influence of family, school, and peer groups on adolescents' motivational sphere is analyzed. Positive and negative factors of the social environment and their psychological consequences are identified. The study also seeks to develop practical recommendations for enhancing patriotic motivation. These objectives are aimed at increasing adolescents' civic engagement.

MATERIALS AND METHODS

The methodological framework of the study is based on theoretical concepts of general and social psychology. Methods of scientific literature analysis, comparison, and generalization were employed. Empirical data were collected through observation, interviews, and questionnaires. Psychodiagnostic tools were used to assess the level of patriotic motivation among adolescents. The obtained data were processed using qualitative and quantitative analysis methods. The comprehensive methodological approach ensured the reliability of the research findings.

CONCLUSION

The results of the study indicate that the social environment plays a decisive psychological role in shaping patriotic motivation among adolescents. Family and school environments form the emotional and cognitive foundations of this motivation. Peer groups serve as a space for social validation of patriotic norms. Mass media and digital environments may either strengthen or weaken this process. A consistent and supportive social environment contributes to the development of a stable civic position. Therefore, patriotic education requires a systematic and comprehensive psychological approach.

Keywords: *patriotism, motivation, adolescence, social environment, personality development, civic position, socialization, psychological factors, national identity, identification, upbringing, educational environment, peer group, family environment, reflection*

O'smirlar shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirish bugungi globallashuv sharoitida ta'lim va tarbiyaning eng muhim vazifalaridan biri sanaladi. Mazkur jarayon orqali yosh avlodning milliy o'zligi, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy mas'uliyat hissi izchil rivojlanadi. Vatanparvarlik motivatsiyasi shaxsning o'z yurtiga sodiqlik, uni asrash va taraqqiyotiga hissa qo'shish istagini ichki ehtiyoj sifatida boshdan kechirishi bilan tavsiflanadi. O'smirlik davrida bu ehtiyojlar shaxsiy ma'no kasb etib, hayot rejaları va kasb tanlash strategiyalariga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham o'smirning ijtimoiy tajribasini vatanparvarlik ruhida boyitish psixologik jihatdan juda dolzarb masala hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan ijtimoiy muhitning ushbu jarayondagi psixologik roli ilmiy asoslarda yoritib beriladi.

O'smirlik davri rivojlanish psixologiyasida identifikatsiya va o'zlikni anglash inqirozi kuchayadigan sezgir bosqich sifatida talqin qilinadi. Bu davrda shaxs kimligiga oid savollarga javob izlaydi, o'zini turli ijtimoiy guruhlar va qadriyat tizimlariga taqqoslab ko'radi. Vatanparvarlik motivatsiyasi ham aynan shu o'zlikni anglash jarayonlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'zini ma'lum bir xalq, madaniyat va hudud bilan identifikatsiya qilishni talab etadi. Agar ijtimoiy muhit bu izlanishlarga konstruktiv yo'nalish bersa, o'smirda ijobiy fuqarolik identifikatsiyasi shakllanadi. Aksincha, befarq yoki ziddiyatli muhit shubha, begonalashuv va ijtimoiy nihilizm tendensiyalarini kuchaytirishi mumkin. Demak, o'smirlik davridagi psixik o'zgarishlarni inobatga olgan holda ijtimoiy muhitni maqsadli tashkil qilish zarur bo'ladi.

Vatanparvarlik motivatsiyasi psixologik tuzilma sifatida kognitiv, emotsional va irodaviy komponentlarning o'zaro uyg'unligidan iboratdir. Kognitiv komponent vatan tarixi, madaniyati, siyosiy tuzilishi, ramzlari va qadriyatlari haqidagi bilimlar tizimini o'z ichiga oladi. Emotsional komponent yurtga mehr, g'urur, faxr, mas'uliyat, qayg'u va hamdardlik kabi hissiy kechinmalar bilan ifodalanadi. Irodaviy komponent esa vatan manfaatlarini himoya qilish, jamiyat taraqqiyotiga amaliy hissa qo'shish bilan bog'liq bo'lgan qarorlar va real xatti harakatlarda namoyon bo'ladi. Ijtimoiy muhit ushbu uchala komponentning mazmunini shakllantirish, ularni kuchaytirish yoki susaytirishda vositachi bo'lib xizmat qiladi. Shu bois o'smirlar bilan ishlashda har bir komponentga alohida e'tibor berish, ularni ijtimoiy tajriba bilan boyitish ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy muhit tushunchasi shaxs atrofida mavjud bo'lgan oila, maktab, tengdoshlar guruhi, mahalla, ommaviy axborot vositalari va virtual makon kabi tizimlarning yaxlit majmuasini anglatadi. Bronfenbrennning ekopsixologik yondashuvi bu tizimlarni mikrosistema, mezosistema, ekzosistema va makrosistema darajalarida ko'rib chiqishni taklif etadi. O'smirning vatanparvarlik motivatsiyasi har bir darajadagi munosabatlar, talablar va qadriyatlar o'zaro uyg'unligiga bog'liq tarzda shakllanadi. Agar turli tizimlar o'rtasida qarama qarshi signallar bo'lsa, o'smirda kognitiv dissonans va ichki ziddiyat holatlari kuchayadi. Mos va izchil ijtimoiy muhit esa milliy qadriyatlar va universal insoniy qadriyatlar uyg'unligi asosida barqaror motivatsion tizimni shakllantiradi. Shu nuqtai

nazardan, ijtimoiy muhitning psixologik dizaynini yaratish ta'lim siyosati va amaliy psixologiya uchun muhim strategik vazifa hisoblanadi.

Oila o'smir shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishda birlamchi va eng ta'sirchan ijtimoiy institut sifatida e'tirof etiladi. Bolalikdan boshlab ota ona tomonidan qo'llaniladigan tarbiya uslublari, kundalik suhbatlar va birgalikdagi faoliyatlar orqali vatan haqidagi dastlabki tasavvurlar shakllanadi. Ota onaning davlat ramzlariga hurmati, qonunlarga rioya qilishi, jamoat ishlarida ishtiroki bolada kuzatish va taqlid mexanizmlari orqali ichki me'yorlarga aylanadi. Oila muhitida yurt tarixiga oid hikoyalar, ajdodlar xotirasini ulug'lash, milliy bayramlarni mazmunan nishonlash emotsional bog'lanishni mustahkamlaydi. Oilaviy iqlimdagi iliqlik va qo'llab quvvatlash hissi vatan tasavvurini ham xavfsizlik va mehr bilan bog'liq ma'no sifatida idrok etishga yordam beradi. Aksincha, befarqlik, agressiya va nizolar hukmron bo'lgan oilalarda o'smirning vatanparvarlik motivatsiyasi beqaror va formal xarakter kasb etishi mumkin.

Oilaviy tarbiya uslublari ichida demokratik, avtoritar va beparvo yondashuvlarning vatanparvarlik motivatsiyasiga ta'siri farqlanadi. Demokratik uslubda ota ona fikr almashuv, bahs munozara va mustaqil qaror qabul qilishga rag'bat beradi, bu esa o'smirda ongli fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi. Avtoritar uslubda vatanparvarlik ko'pincha majburiyat va qo'rquv bilan bog'liq bo'lib, ichki motivatsiya emas, tashqi itoat darajasida qolib ketishi xavfi kuchayadi. Beparvo yondashuv hukmron bo'lgan oilalarda esa vatan, jamiyat va ijtimoiy mas'uliyat haqidagi mavzular umuman muhokama qilinmaydi. Natijada o'smirning qadriyat tizimida individual manfaatlar ijtimoiy manfaatlardan ustun bo'lishi, indifferentslik va iste'molchilik kayfiyati kuchayishi mumkin. Shuning uchun psixoprofilaktik tadbirlarda ota onalarga vatanparvarlikni qo'rquv orqali emas, suhbat, shaxsiy namuna va qo'llab quvvatlash orqali shakllantirish zarurligi tushuntiriladi.

Avlodlar davomiyligi va oilaviy xotira ham o'smirlarning vatanparvarlik motivatsiyasini boyituvchi muhim psixologik resurs sifatida namoyon bo'ladi. Keksalar tomonidan aytiladigan tarixiy voqealar, urush va mehnat fronti xotiralari, mahalliy qahramonlar hayoti haqidagi hikoyalar shaxsiy ma'no kasb etadi. Bu hikoyalar orqali o'smir o'z oilasi taqdirini xalq va vatan taqdiri bilan tutashtiradi, natijada patriotsizmdagi emotsional komponent chuqurlashadi. Agar oilada bu xotiralar qadrsizlansa yoki umuman uzilib qolsa, shaxsiy va milliy xotira o'rtasida uzilish paydo bo'ladi. Bu holat o'smirning tarixiy ildizlardan begonalashuvi va kosmopolit, lekin mazmundan bo'sh qarashlarning kuchayishiga zamin yaratishi mumkin. Shu sababli oilaviy tarbiyada avlodlar tajribasini vatanparvarlik muloqotiga integratsiya qilish alohida ahamiyatga ega bo'ladi.

Maktab muhitida o'quv jarayoni va tarbiyaviy ishlar o'smirlarning vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishda markaziy maydonlardan biri hisoblanadi. Fanlar mazmunida vatan tarixi, adabiyoti, geografiyasi va madaniyati haqidagi bilimlar tizimli berilishi kognitiv komponentni kengaytiradi. Sinfdan va maktabdan tashqari tadbirlar esa emotsional yashab ko'rish, birgalikdagi tajriba va ijtimoiy faollikni ta'minlaydi. Maktabning axloqiy muhitida adolat, hamkorlik, hurmat va mas'uliyat qadriyatlari ustuvor bo'lsa, ular vatanparvarlik mazmuni bilan o'zaro uyg'unlashadi. Biroq faqat shior va formal tadbirlar bilan cheklanish o'smirlar ongida riyakorlik va ikkiyuzlamachilik hissini uyg'otishi

mumkin. Shuning uchun maktabdagi vatanparvarlik tarbiyasi mazmunan boy, ishonchli va o'quvchilarning real hayot tajribasi bilan bog'langan bo'lishi zarur.

O'qituvchi shaxsining roli vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishda identifikatsiya va model olish mexanizmlari orqali namoyon bo'ladi. O'smirlar ko'pincha o'zlariga yoqqan o'qituvchini axloqiy va fuqarolik mezoni sifatida qabul qilib, uning qarashlarini ichki me'yorlarga aylantiradilar. Agar pedagogning so'zi va amali uyg'un bo'lsa, u vatanparvar, mas'uliyatli va halol inson obrazi sifatida jonli namunaga aylanadi. Aks holda, deklarativ nutq va real xulq o'rtasidagi tafovut o'smirda kinoya, ishonchsizlik va ijtimoiy institutlarga nisbatan salbiy stereotiplarni kuchaytirishi mumkin. Shu bois o'qituvchining kasbiy refleksiyasi, fuqarolik pozitsiyasi va kommunikativ madaniyati vatanparvarlik tarbiyasining psixologik sharti sifatida ko'riladi. Maktab psixologi bilan hamkorlikda pedagoglar uchun maxsus treninglar tashkil etish bu yo'nalishdagi ishlarning samaradorligini orttiradi.

Tengdoshlar guruhi o'smirlar uchun referent guruh sifatida vatanparvarlikka oid me'yor va qadriyatlarni ijtimoiy tasdiqlash maydoniga aylanadi. Bu davrda do'stlarning fikri, bahosi va munosabati ko'pincha ota ona va o'qituvchilar qarashlaridan ham kuchliroq motivatsion ahamiyat kasb etadi. Agar tengdoshlar guruhi ijtimoiy faollik, ko'ngilli mehnat, madaniy tadbirlarda ishtirok kabi faoliyatlarga ijobiy munosabat bildirsa, vatanparvarlik motivatsiyasi mustahkamlanadi. Salbiy yo'nalishdagi guruhlarda esa jamiyatga nisbatan agressiya, mas'uliyatsizlik va qonunga bo'ysunmaslik normalashuvi kuzatilishi mumkin. Bunday submadaniyatlar o'smirni konstruktiv fuqarolik pozitsiyasidan chetlashtirib, destruktiv model va stereotiplarni ichki me'yorlarga aylantiradi. Shuning uchun ijtimoiy ishchilar va maktab psixologlari tengdoshlar guruhining norasmiy yetakchilarini aniqlab, ularni ijobiy loyihalarga jalb etish ustida maqsadli ishlashi lozim bo'ladi.

Yoshlar submadaniyatlari vatanparvarlik motivatsiyasiga nisbatan ambivalent ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan murakkab ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Ba'zi submadaniy guruhlar milliy musiqani, folklorni, tarixiy obrazlarni ijodkorlik bilan qayta talqin qilib, modern shakldagi vatanparvarlik identitetini yaratadilar. Boshqa submadaniyatlarda esa radikalizm, individualizm va jamiyatdan begonalashuv tendensiyalari kuchli bo'lib, ular ijtimoiy mas'uliyatni inkor etishga moyil bo'ladi. O'smirlar bu guruhlariga asosan emotsional joziba, o'zini ifoda etish erkinligi va tengdoshlar bosimi ta'sirida qo'shiladilar. Psixologik yondashuv nuqtai nazaridan submadaniyatning konstruktiv elementlarini qo'llab quvvatlash, destruktiv namoyonlarni esa profilaktika va dialog orqali yumshatish muhimdir. Shu tarzda ijtimoiy muhit yoshlarning ijodiy energiyasini vatanparvarlik mazmuniga yo'naltirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Mahalla va keng jamoatchilik muhitining vatanparvarlik motivatsiyasiga ta'siri ham psixologik mexanizmlar nuqtai nazaridan alohida tahlilni talab etadi. An'anaviy mahalla yig'inlari, jamoaviy mehnat aksiyalari va xayriya tadbirlari fuqarolik birdamligi va o'zaro yordam qadriyatlarini tajriba orqali singdiradi. O'smirlar bu jarayonlarda ishtirok etar ekan, o'zini kichik jamoa a'zosi sifatida tanib, mas'uliyat va foydalilik hissini boshdan kechiradi. Agar mahalla muhitida befarqlik, korrupsiya yoki qattiq ierarxiya hukmron bo'lsa, bunday tajriba aksincha, adolatsizlik va norozilik hissini kuchaytirishi mumkin. Shuning uchun mahalla yetakchilari, ta'lim muassasalari va psixologik xizmatlar o'rtasidagi hamkorlikni

yo'lga qo'yish yoshlarni vatanparvarlik ruhidagi ijtimoiy loyihalarga keng jalb etishga xizmat qiladi. Bu hamkorlik orqali o'smirlarning tashabbuskorligi, liderlik qobiliyatlari va ijtimoiy kompetensiyalari rivojlanadi.

Ommaviy axborot vositalari o'smirlarning vatan haqidagi tasavvurlari va emotsional munosabatini shakllantiruvchi kuchli sotsializator sifatida namoyon bo'ladi. Televidenie, radio va matbuotda beriladigan tarixiy film va ko'rsatuvlar, hujjatli lavhalar va ijobiy qahramonlar obrazlari vatanparvarlik namunasini taqdim etadi. Biroq axborot oqimida zo'ravonlik, korrupsiya va ijtimoiy beqarorlik sahnalari ko'pligi o'smirda pessimizm va ishonchsizlikni kuchaytirishi ehtimoli ham mavjud. Psixologik jihatdan muhim omil shundaki, o'smirlar ko'pincha tanqidiy filtrlarsiz, emotsional darajada ta'sirchan kontentni qabul qiladilar. Shu bois mediamadaniyatni rivojlantirish, axborot tanlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish vatanparvarlik motivatsiyasini himoya qiluvchi psixologik faktor sifatida ko'riladi. Ta'lim tizimi va oilaning media mazmunini hamkorlikda muhokama qilishi bu borada samarali profilaktik choradir.

Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlarning ijtimoiy tajribasini global miqyosda kengaytirishi bilan birga vatanparvarlik motivatsiyasi uchun yangi chaqiriqlarni ham yuzaga keltiradi. Onlayn muloqot va kontent iste'moli natijasida ko'p hollarda transmilliy identitet va virtual hamjamiyatlarga mansublik hissi kuchayadi. Agar bu jarayon milliy o'zlik va mahalliy madaniyatga hurmat bilan uyg'unlashtirilmasa, yurtdan begonalashuv va migratsiyaga idealizatsiya holatlari paydo bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli platformalarda tarixiy ma'lumotlar, madaniy loyihalar, onlayn muzey va vatanparvarlik aksiyalarini samarali targ'ib qilish imkoniyati ham mavjud. Psixologik vazifa yoshlarni tanqidiy fikrlash, media savodxonlik va ijtimoiy tarmoqlardan maqsadli foydalanishga o'rgatishdan iborat bo'ladi. Shunday sharoitdagina raqamli muhit vatanparvarlik motivatsiyasini zaiflashtiruvchi emas, balki uni boyituvchi resursga aylanishi mumkin.

Madaniy va tarixiy an'analar vatanparvarlik motivatsiyasining ramziy va ma'naviy poydevorini tashkil etadi. Milliy bayramlar, marosimlar, urf odatlar va ramzlar orqali xalqning tarixiy tajribasi va qadriyatlari o'smir ongiga obrazlar va emotsional tajribalar shaklida singadi. Bu tadbirlarda o'smirning bevosita ishtiroki u uchun vatanparvarlik g'oyalarini shunchaki eshitilgan shior emas, balki shaxsiy tajriba sifatida his etish imkonini yaratadi. Agar marosimlar formallashib, mazmundan bo'shashib qolsa, ular o'smirlar ongida zerikarli, majburiy va sun'iy hodisa sifatida qabul qilinishi mumkin. Shuning uchun tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishda an'anaviy marosimlarning psixologik mazmunini yangilash, zamonaviy ijodkorlik elementlari bilan boyitish muhimdir. Bu yondashuv o'tmish va hozirgi kun o'rtasida ma'naviy ko'priklarni yaratib, o'smir shaxsida barqaror vatanparvarlik motivatsiyasini mustahkamlaydi.

Til va milliy o'zlik o'rtasidagi psixologik bog'liqlik vatanparvarlik motivatsiyasining yana bir muhim omili hisoblanadi. Ona tilida erkin fikrlash, ijod qilish va muloqot qilish imkoniyati shaxsning madaniy identitetini mustahkamlaydi. Til orqali tarix, adabiyot, xalq og'zaki ijodi va axloqiy me'yorlar o'smir ongiga singdiriladi. Agar ijtimoiy muhitda ona tiliga nisbatan befarqlik yoki past baholash kayfiyati hukmron bo'lsa, bu holat o'smirda o'z milliyligidan uyalish va o'zini rad etish mexanizmlarini kuchaytirishi mumkin. Shu bois

ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalarida ona tilining nufuzini oshirish, zamonaviy kontentni ham aynan shu tilda yaratish vatanparvarlik motivatsiyasini qo'llab quvvatlaydi. Bunday sharoitda ikkita yoki undan ortiq tilni bilish global ochiqlikni ta'minlar ekan, ona tili shaxsning ma'naviy ildizi sifatida saqlanib qoladi.

Hududiy identifikatsiya, ya'ni o'z shahriga, qishlog'iga yoki mintaqasiga emotsional bog'lanish ham vatanparvarlik motivatsiyasining tarkibiy qismi sanaladi. O'smirlar uchun bolalik xotiralari bog'langan ko'chalar, maktablar, tabiat manzaralari va madaniy obidalar vatan obrazining konkret qiyofasini shakllantiradi. Agar ijtimoiy muhit bu joylarning estetikasiga, tozaligiga va xavfsizligiga e'tibor bersa, o'smirda faxr va g'urur hissi kuchayadi. Aksincha, vayronalik, beparvolik va ekologik muammolar hukmron bo'lgan muhit fuqarolik befarqligi va norozilikni kuchaytirishi mumkin. Psixologik amaliyotda o'quvchilarni shahar yoki qishloqni obodonlashtirish, madaniy meros obyektlarini asrash bo'yicha loyihalarga jalb etish ijobiy samara beradi. Bunday loyihalar orqali o'smirlar vatanparvarlikni real, sezilarli natijaga ega bo'lgan konkret harakatlar tizimi sifatida idrok eta boshlaydilar.

Ta'lim tizimida loyihaviy va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirish uchun samarali psixologik mexanizm hisoblanadi. O'quvchilarni mahalliy tarixni o'rganish, ijtimoiy tadqiqotlar o'tkazish, ko'ngilli yordam aksiyalarida qatnashishga yo'naltirgan loyihalar ularning fuqarolik faolligini oshiradi. Bu jarayonda o'smirlar bilimni faqat eshitib emas, balki o'z faoliyati orqali sinab ko'radilar va shaxsiy ma'no hosil qiladilar. Natijada vatanparvarlik motivatsiyasi tashqi targ'ibotdan ichki ishonch va qadriyatga aylanish bosqichiga o'tadi. Psixologlar bunday loyihalarda refleksiv suhbatlar, guruh muhokamalari va his tuyg'ularni tahlil qilish elementlarini qo'shish orqali ularning ta'sirini chuqurlashtirishlari mumkin. Shu tariqa ta'lim muhitida kognitiv, emotsional va irodaviy komponentlar kompleks ravishda rivojlantiriladi.

Sport musobaqalari, harbiy vatanparvarlik o'yinlari va yoshlar klublari o'smirlar uchun vatanparvarlik motivatsiyasini jismoniy va ijtimoiy faoliyat bilan bog'lovchi maydon bo'lib xizmat qiladi. Jamoaviy sportda hamkorlik, liderlik va intizom qadriyatlari shakllanadi, davlat ramzlari ostida chiqish esa emotsional birlik hissini kuchaytiradi. Harbiy sport o'yinlari va safarbarlik elementlari esa vatan mudofaasi, mas'uliyat va intizom haqidagi tasavvurlarni konkret tajribaga aylantiradi. Yoshlar klublari va to'garaklarida ijtimoiy loyihalar, uchrashuvlar va mahorat darslari tashkil etilishi o'smirlarni turli kasb egalari va qahramon shaxslar bilan bevosita muloqotga kiritadi. Bu uchrashuvlar identifikatsiya uchun real, ko'rinadigan modellarni taqdim etar ekan, vatanparvarlik motivatsiyasi yanada aniq mazmun kasb etadi. Bunday faoliyatlarni majburlash emas, qiziqish va ichki ehtiyojga tayangan holda tashkil etish psixologik jihatdan eng maqbul yondashuv hisoblanadi.

Gender xususiyatlari ham o'smirlar shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasining mazmuni va ifoda shakllariga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi. O'g'il bolalarda ko'pincha vatan himoyasi, jasorat va liderlik kabi obrazlar ustun bo'lsa, qizlarda parvarish, g'amxo'rlik va ma'naviy qo'llab quvvatlash motivlari ko'proq uchrashi mumkin. Biroq bu farqlar ijtimoiy stereotiplar ta'sirida bo'lishi mumkinligini ham unutmaslik kerak. Zamonaviy yondashuvda vatanparvarlik motivatsiyasi har ikki jins uchun ham mas'uliyat, hamkorlik va ijodkorlik bilan bog'liq universal qadriyat sifatida talqin qilinadi. Ta'lim va tarbiya jarayonida qizlarga ham liderlik, tashabbuskorlik va fuqarolik faolligi rollarini ko'rsatish, o'g'il bolalarda esa

empatiya va parvarish motivlarini qo'llab quvvatlash maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv gender stereotiplarini yumshatib, vatanparvarlik motivatsiyasini yanada boy va insonparvar mazmunga ega qiladi.

Individual psixologik xususiyatlar, jumladan temperament, xarakter, o'ziga baho va ichki nazorat lokusi vatanparvarlik motivatsiyasining shakllanish jarayoniga bevosita ta'sir etadi. Ekstravert o'smirlar ko'proq jamoat tadbirlarida faol ishtirok etishga moyil bo'lsalar, introvertlar vatanparvarlikni ichki mulohaza, fikr va ijodiy faoliyat orqali ifoda etishlari mumkin. Yuqori o'ziga baho va ichki nazorat lokusiga ega shaxslar fuqarolik vazifalarini shaxsiy mas'uliyat sifatida qabul qilishga moyildir. Past o'zini qadrli his etish darajasi esa befarqlik, ijtimoiy chetlashish va jamiyatdan norozi kayfiyatni kuchaytirishi ehtimoli mavjud. Psixologik diagnostika va maslahat jarayonida bu individual farqlarni inobatga olish, vatanparvarlik motivatsiyasini shaxsga yo'naltirilgan tarzda qo'llab quvvatlash imkonini beradi. Shu ma'noda umumiy shiorlardan ko'ra individual yondashuv va differensial pedagogika tamoyillari yuqori samaradorlikka ega bo'ladi.

Ijtimoiy xavf guruhlari, jumladan to'liq bo'lmagan oilalarda ulg'ayayotgan, migratsiya tajribasiga ega yoki ijtimoiy nochor muhitda yashayotgan o'smirlarning vatanparvarlik motivatsiyasi ko'pincha beqaror bo'lib chiqadi. Bunday sharoitlarda shaxsiy xavfsizlik, tirikchilik va moslashuv muammolari ustun bo'lib, yurt taqdiri va ijtimoiy mas'uliyat mavzusi ikkinchi planga surilishi mumkin. Agar jamiyat bu guruhlarini stigmalashtirsa va diskriminatsiya qilsa, ularda jamiyatdan begonalashuv va agressiv kayfiyat kuchayadi. Psixologik xizmatning vazifasi bunday o'smirlar uchun qo'llab quvvatlovchi ijtimoiy tarmoq yaratish, ijobiy identifikatsiya ob'ektlarini taqdim etish va muvaffaqiyat tajribasini shakllantirishdan iborat bo'ladi. Ijtimoiy yordam dasturlarini shunchaki moddiy ko'mak bilan cheklab qo'ymasdan, ma'naviy va psixologik komponentlar bilan boyitish vatanparvarlik motivatsiyasini tiklashga ko'maklashadi. Shu tarzda ijtimoiy adolat tamoyillari real tajribada namoyon bo'lib, o'smirning jamiyatga nisbatan ishonchi va sadoqati ortadi.

Vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirishda ijtimoiy o'rganish va interiorizatsiya mexanizmlari psixologik asos sifatida alohida o'rin tutadi. Bandura nazariyasiga ko'ra, bolalar va o'smirlar kuzatish, taqlid va mustahkamlash orqali ijtimoiy xulq modellari va qadriyatlarni o'zlashtiradilar. Agar ijtimoiy muhitda vatan uchun xizmat qilayotgan, halol mehnat qilayotgan, jamiyatga foydali bo'lgan shaxslar e'zozlanib, ularning mehnati qadrlansa, bu model sifatida jozibador bo'ladi. Interiorizatsiya jarayonida tashqi talab va me'yorlar asta sekin shaxsning ichki e'tiqodi va hayot maqsadlariga aylanish bosqichiga o'tadi. Refleksiya esa ushbu jarayonni ongli darajaga olib chiqib, o'smirlar o'z qarashlari, his tuyg'ulari va xatti harakatlarini tahlil qilish imkonini beradi. Shuning uchun ta'lim va tarbiya jarayonida nafaqat ijobiy modellarni ko'rsatish, balki refleksiv suhbatlar, esse va munozaralar orqali ularni anglab yetishga yordam berish zarurdir.

Psixologik korreksiya va rivojlantiruvchi dasturlar orqali ijtimoiy muhitning vatanparvarlik motivatsiyasiga ijobiy ta'sirini kuchaytirish mumkin. Guruh treninglari, rolli o'yinlar, ijtimoiy loyihalar va psixopedagogik mashg'ulotlar o'smirlarda empatiya, mas'uliyat, hamkorlik va fuqarolik faolligini rivojlantiradi. Bu mashg'ulotlarda real hayotiy vaziyatlar modellashtirilib, o'smirlar turli qarorlar oqibatini muhokama qilish orqali axloqiy

tanlov ko'nikmalarini shakllantiradilar. Ota onalar va pedagoglar uchun o'tkaziladigan ma'rifiy seminarlar esa ular ongida vatanparvarlik tarbiyasiga doir zamonaviy ilmiy yondashuvlarni mustahkamlaydi. Tizimli yondashuvda maktab, oila, mahalla va ommaviy axborot vositalari o'rtasida hamkorlik mexanizmlari ishlab chiqilib, yagona tarbiyaviy makon yaratiladi. Bunday integratsiyalashgan ishlar natijasida o'smir shaxsi atrofida vatanparvarlik motivatsiyasini qo'llab quvvatlovchi psixologik muhit barpo etiladi.

XULOSA

O'smirlar shaxsida vatanparvarlik motivatsiyasini shakllantirish murakkab va ko'p qirrali psixologik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan o'smirlar qurshab turgan ijtimoiy muhitning sifatiga bog'liq. Oila muhitida shakllangan dastlabki qadriyatlar vatanparvarlik motivatsiyasining emotsional poydevorini yaratadi. Maktab va ta'lim muassasalari mazkur motivatsiyaning kognitiv asoslarini tizimli ravishda rivojlantiradi. Tengdoshlar guruhi esa vatanparvarlik me'yorlarining ijtimoiy tasdiqlanishida muhim rol o'ynaydi. Mahalla va jamoatchilik muhitida o'smirlar fuqarolik mas'uliyatini real faoliyat orqali anglay boshlaydilar. Ommaviy axborot vositalari va raqamli makon vatanparvarlik motivatsiyasini kuchaytiruvchi yoki susaytiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Ijtimoiy muhitdagi izchillik va qadriyatlar uyg'unligi o'smir shaxsida barqaror fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi. Ziddiyatli va befarq muhit esa motivatsiyaning formal yoki beqaror bo'lishiga olib kelishi mumkin. Vatanparvarlik motivatsiyasining kognitiv, emotsional va irodaviy komponentlari o'zaro bog'liq holda rivojlanadi. Psixologik qo'llab-quvvatlash ushbu komponentlarning muvozanatli shakllanishini ta'minlaydi. Ta'lim va tarbiya jarayonida refleksiv yondashuvlardan foydalanish o'smirlarning ongli tanlovlarini kuchaytiradi. Ijtimoiy institutlar o'rtasidagi hamkorlik vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshiradi. Kompleks va tizimli yondashuv ijtimoiy muhitni psixologik jihatdan sog'lomlashtirishga xizmat qiladi. Natijada o'smirlar ma'naviy yetuk, ijtimoiy mas'uliyatli va vatanparvar shaxslar sifatida kamol topadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 320 b.
2. Nishanova Z.T., Davletshin M.G., Mamatov M.M. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 384 b.
3. Vigotskiy L.S. Psixologiya rivojlanishining asoslari. – Moskva: Pedagogika, 2018. – 432 s.
4. Leontyev A.N. Faoliyat, ong, shaxs. – Moskva: Smysl, 2017. – 352 s.
5. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977. – 247 p.
6. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. – 330 p.
7. Avezov O.R., N.I. Ruziyev. Harbiy psixologiya va pedagogika asoslari. Darslik. Buxoro : "BUXORO DETERMINANTI" MCHJning Kamolot nashriyoti, 2024. - 256 b.
8. Avezov O.R. Oila psixoterapiyasi nazariyalari. Darslik. Buxoro : "BUXORO DETERMINANTI" MCHJning Kamolot nashriyoti, 2024. - 316 b

9. Avezov O.R., Education of A boy raised in a one-step family. Peer Reviewed International Journal Volume 37. Zien Journal of Social Sciences and Humanities ISSN NO: 2769-996X <https://zienjournals.com> October 2024 P 15-17.

10. Avezov O.R., O'smirlarda stress bardoshlilik xususiyatlarini rivojlantirishning psixologik usullari. Международный научный журнал № 26 (100), часть 1 «Научный импульс» Октября, 2024 С 476-479.

11. Avezov O.R., N.Hamdammova. "Tarbiyasi qiyin" o'smirlar bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari. Международный научный журнал № 17 (100), часть 2 «Научный импульс» Января, 2024. С 479-485.